

УДК 343.9

К. О. Черевко, канд. юрид. наук, Харківський національний університет
внутрішніх справ

О. О. Авдєєв, канд. юрид. наук, Харківський національний університет
внутрішніх справ

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЗЛОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ З НЕОБОРЕЖНОСТІ

Розглянуто особливості здійснення необережних злочинів у різних сферах суспільних відносин. Висвітлено роль і місце необережності. Розкрито поняття необережних злочинів. Зроблено аналіз злочинів вчинених з необережністю.

***Ключові слова:** необережна форма вини, соціальна профілактика, причини та умов, аналіз, співвідношення.*

Злочини, вчинювані з необережності, є частиною загальної злочинності, самостійним елементом її структури. Як соціально-правове явище необережна злочинність досить поширена і небезпечна.

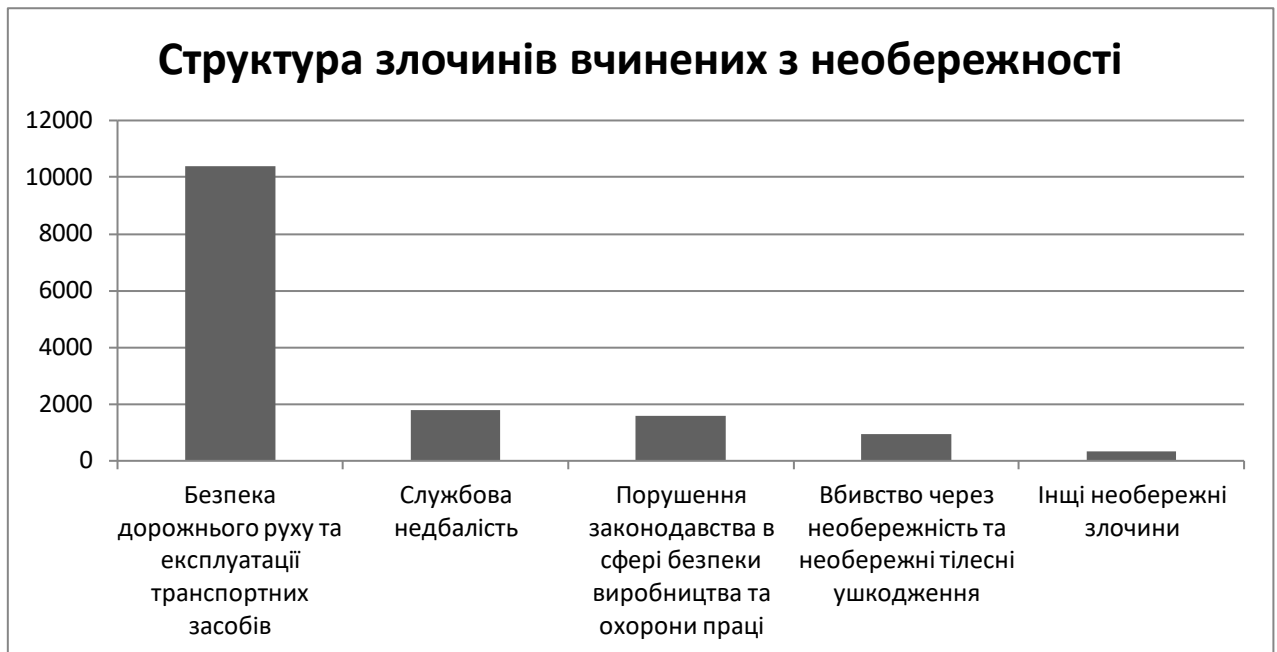
Відповідно до кримінального законодавства України (Кримінальний кодекс України), необережність, як одна з форм вини, припускає: по-перше, злочинну самовпевненість винного (якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення); по-друге, злочинну недбалість (якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити) (ст. 25 КК України).[1]

Необережна форма вини є підставою для визнання вчиненого злочину необережним. Крім того, таким злочином у кримінологічному сенсі є і

умисно вчинене суспільно небезпечне діяння, тяжкі наслідки якого не охоплювалися умислом винного і настали за наявності у відношенні до них необережної форми вини (злочин, з так званою подвійною (змішаною) формою вини). Схожа позиція присутня і в інших науковців, так Голіна В.В. вказує, що «Необережна злочинність є складовою частиною загальної злочинності і містить сукупність передбачених чинним кримінальним законодавством злочинів, вчинених у результаті злочинної самовпевненості чи злочинної недбалості».[2, с.132]

Психологічна картина необережності має глибоке соціальне коріння. Вона тісно пов'язана з установками, поглядами й принципами особистості – її соціальною позицією. Неуважність і легкодумство, що проявилися у необережному заподіянні шкоди суспільним інтересам, охоронюваним законом, кореняться в недостатній значимості цих інтересів для винного, а звідси – у недостатньо уважному до них відношенні. Тому необережність, як і умисел, є проявом негативного відношення особи до інтересів суспільства.

У загальній структурі злочинності необережна за останні 5 років становить приблизно 3–5 %. Можна віднести такі склади злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України, що відносяться до необережних ст.ст. 119, 128, 130, 131, 133, 196, 197, 264, 267, 270, 271, 272, 273, 275, 276, 286, 287, 320, 326, 367, 419, 425. Так в 2017 році було вчинено 523911 кримінальних правопорушень, з них 14993 вчинених з необережності, що складає 3 %. Структура необережних злочинів така: порушення правил безпеки дорожнього руху й експлуатації транспорту – до 69 %, службова недбалість – близько 11,8 %, порушення законодавства в сфері безпеки виробництва та охорони праці – 10,6 %, необережні злочини проти особи – 6,3 % [3]

У той же час, між умисним і необережним вчиненням злочину в цьому плані є істотні розбіжності:

1. За формою вини. Ставлення суб'єкта до вчинюваного суспільно-небезпечного діяння та його наслідків завжди необережне.

2. За характером мотиваційної сфери. Мотив вчинення умисних злочинів завжди є рушійною силою при їх скоєнні, в той час як в необережних злочинах він відсутній або є другорядним.

3. За характеристикою особи злочинця. У переважній більшості випадків суб'єкт необережних злочинів має менший ступінь суспільно-моральної шкідливості, аніж суб'єкт умисних злочинів. Також при вчиненні необережних злочинів спостерігається певна суперечність між соціально-моральною характеристикою особи злочинця і тяжкістю наслідків, що настали з його вини.

4. За ступенем підготовленості до вчинення злочину. На відміну від умисних злочинів, що найчастіше ретельно плануються і заздалегідь готуються, необережні злочини ніколи заздалегідь не плануються.

5. За соціально-психологічними факторами їх вчинення. Суб'єкт умисних злочинів завжди протиставляє власну волю інтересам держави, суспільства чи інших осіб, тоді як суб'єкт необережних злочинів має іншу соціально-психологічну спрямованість особистості, тобто причиною

вчинення ним кримінально-караного діяння є нехтування суспільними нормами, неухажне чи безвідповідальне ставлення до них.

6. За характером суспільно-небезпечних наслідків. Статистика свідчить, що розмір завданої шкоди при вчиненні необережних злочинів (особливо екологічного чи техногенного характеру) може бути вищий за шкоду, спричинену вчиненням умисного злочину. Але, на відміну від умисних злочинів, при вчиненні яких суб'єкт свідомо розраховує на той чи іншій «обсяг» матеріальних (моральних) збитків, при необережності така залежність відсутня. Тобто, обсяг шкоди від необережних злочинів залежить не від особи злочинця, а від певних обставин, в яких він опинився (від сфери його професійної діяльності; від характеристики засобів чи знарядь, які він використовує; від інших обставин, що можуть бути випадковими для суб'єкта).

7. За характером психофізіологічних процесів. На вчинення необережних злочинів суттєвий вплив має такий стан особи, як стомленість, хворобливий стан, і такі її психологічні особливості, як сила волі, стійкість уваги, швидкість реакції тощо.

В основі генезису необережного злочину завжди лежить породжена неухажністю та чи інша помилка суб'єкта, в результаті якої спричиняється шкода інтересам суспільства, особі. Зазвичай необережне заподіяння шкоди є результатом протиріч між об'єктивними вимогами ситуації і неадекватним суб'єктивним сприйняттям особою цієї ситуації. Людина найчастіше виявляється непередготовленою до вимог складної ситуації.

З урахуванням викладеного, доцільно виділяти види необережної злочинної поведінки, пов'язані з:

- порушенням правил безпеки використання машин і механізмів;
- проведення робіт, що вимагають особливої обережності;
- безпеки експлуатації транспортних засобів;
- безпеки при виробництві й передачі енергії, транспортуванні і зберіганні енергоносіїв;

- екологічної безпеки; медичної безпеки;
- побутової безпеки;
- безпеки виконання посадових і професійних обов'язків;
- майнової безпеки.[4, с.133]

Перелічені вище фактори дають підстави для вивчення та розгляду проблеми необережної злочинності. ***Під необережною злочинністю прийнято розуміти сукупність усіх необережних злочинів, вчинених на певній території за певний період часу.***

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: станом на 10 січня 2018 року. – Х.: Право, 2018. – 286 с
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник/І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – Х.: Право, 2014. – 440 с
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2017 рік
4. Кримінологія: питання та відповіді/Кол. авторів: Авдеев О. О., Васильев А. А. та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. - Х.: Золота миля, 2015. – 324 с.